

New Books
Книжнина

СИСТЕМАТИЧНО ВЪВЕДЕНИЕ В ОБЩАТА И ПСИХОЛОГИЧЕСКАТА СИНЕРГЕТИКА

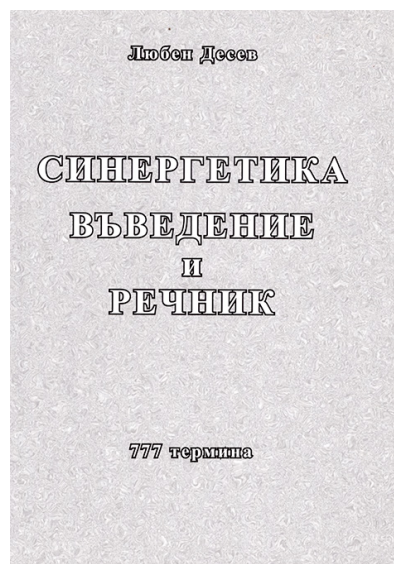
Любен Десев (2015). *Синергетика. Въведение и речник. 777 термина.*
София: ИК „Екопрогрес“. 464 с. ISBN 978-954-2970-37-8

Борис Минчев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Едва ли в интелектуалните кръгове у нас някой се съмнява в завидната академична продуктивност на проф. д.п.н. *Любен Десев*. Въпреки това той продължава да дава нови доказателства за дълголетна посветеност на систематизацията на психологическото познание. Последната такава изява на нашия колега е изданието „*Синергетика. Въведение и речник. 777 термина*“. В него той просвещава, каталогизира и оценява фактите, историята и понятийния апарат на синергетичната парадигма, приложена към социалните науки и частично към науките за живота.

Книгата се състои от две части, указани в заглавието ѝ: *Въведение* в синергетичната проблематика и терминология и *Речник* на понятията на синергетиката и на една синергетично ориентирана психология. В увода авторът формулира серия въпроси (с. 7 – 8), на които изложението дава отговори. Макар че има претенцията да представя „социалната синергетика“ в цялост, всъщност той се задълбочава предимно в нейните психологически измерения. Това е разбираемо – проф. Десев е университетски психолог и педагог, затова и обяснителните схеми на неговия професионален опит му идват отвътре и формират подхода му към синергетичната парадигма. В изложението може да се усети вярата на автора, че обсъжданите идеи могат да помогнат да се изгради едно хуманно синергетично („еупсихично“) общество, загатнато в късните трудове на Ейбрахам Маслоу.

Въведението започва с обсъждане на дефинициите и обсега на реалностите, подразбиращи се чрез термина „синергетика“. Прави впечатление, че в обсъждането присъстват концепциите на редица български синерголози, третиращи равностойно на световни авторитети. Авторът намира положителни страни в многообразието от позиции за предмета на синергетиката. Накрая на този раздел е направено заключението, че за синергетика се говори в три значения: синергетика 1 – като обективни процеси на самоорганизация; синергетика 2 – като поле от наблюдаеми феномени; и синергетика 3 – като конструиране на самоорганизиращи се системи (с. 35 – 37). В този раздел се изброяват множество видни синергетици (с. 22 – 23). Редица от тях – например В. С. Степин, Н. Н. Моисеев, А. П. Назаретян, бяха водещи представители на системния подход, а впоследствие се присъединяват към синергетизма без ясни доводи. И авторът на рецензираната книга е бил почитател на системната парадигма. Неговият отговор за връзката между двете области е, че общата теория на системите е „теоретичният фундамент на синергетиката“ (с. 368), но това реално не е показано. Изобщо провалянето на двата интегративни подхода – кибернетиката и общата теория на системите – преди възхода на синергетиката се нуждае от адекватно обяснение. Не очаква ли и синергетиката подобна съдба?

Въпреки че на корицата на книгата е обявено „777 термина“, в нея се обсъждат още поне 50 специални синергетични термина по двойки и тройки и по-дълги редици във втората част на *Въведението*. Така чрез съпоставителен анализ проф. Л. Десев ни приобщава към дискурса и в основния набор от понятия на синергетичното изследване. Забелязах, че понятието „еволюция“ (с. 44 – 47) се използва от синергетиците по много различен начин от приетия в биологическите изследвания.

Третият раздел на *Въведението* търси спецификата на „синергетичната парадигма“ като алтернативен светоглед на традиционните философски възгледи. Прави впечатление, че синергетиката се противопоставя на мономатериализма, допускайки чисто духовни феномени. Това обяснява включването в *Речника* на статии за понятия като „Библия“, „Исус Христос“, „Парапсихология“, „Ясновидство“ и пр.

Следващият раздел привежда серия от принципи и правила, дискутирани в синергетиката. Те не се отличават с особена оригиналност, твърде много са на брой и са хетерогенни по действието си. Мисля, че това е най-неизбистрената част на синергетичната парадигма.

Последният, пети раздел на *Въведението* представя синергетичната концепция за творчеството, разработвана от проф. Л. Десев заедно със Салех Брик и Никола Десев в последното десетилетие и публикувана като отделна книга „Психология на творчеството. Теоретични проблеми, емпирично изследване, креативни задачи“⁽³⁾, която е рецензирана в списание „Педагогика“⁽⁴⁾.

Тук тя е подробно изложена на 30 страници. Впрочем това е най-увлекателно написаната част на рецензираната книга. Авторът разглежда творчеството като сложен синергетично-системен обект, който се поддава на анализ посредством категориите на синергетичната парадигма. Творчеството в авторовото становище се дели на два фундаментални типа – творчество на природата и творчество на човека, и производни видове. Обсъждат се творчески структури и цялостни качества на творческите процеси, както и последователни етапи на творческата дейност на субекта. Същинският творчески акт се обяснява посредством действието на ККК (когнитивно-креативен квартет). Проследяват се и характеристиките на творческата натура (с. 86 – 87). Специфичните особености на творческата дейност и на нейните творчески продукти са илюстрирани находчиво с примери от живота на изтъкнати творци.

Като цяло, *Въведението* дава адекватна представа за историята, понятийния апарат, проблемите и постиженията на мейнстрийма на синергетичните изследвания, иницииран от *Херман Хакен* и *Иля Пригожин*. Но остават необсъдени синергетичните теории на *Бъкминстър Фулър* (1895 – 1983)¹⁾ и на *Джеймс Лавлок* (1919)²⁾, които са сериозни алтернативи на мейнстрийма на синергетиката. Но описанията и интерпретациите на проф. Л. Десев са коректни и успешно въвеждат в доминиращата парадигма на синергичността.

По-голямата част на труда на проф. Десев съставлява *Речникът*. В него на 350 страници са поместени 777 речникови статии с дефиниции и описания на реални на синергетиката по Хакен и Пригожин, а също и на психологията. Собствено синергетичните статии са около една трета от общия брой. В няколко десетки от тях се представят биографични справки за авторитетните фигури в световната и в българската синергетична мисъл. Има и пропуски, разбира се. Например липсват статии за Чарлз Дарвин и Грегъри Бейтсън, Джеймс Лавлок и Бъкминстър Фулър, П. К. Анохин. В частни разговори проф. Десев изразява съжаление, че не е отбелязал със статии идеите на още няколко български автори от икономическите науки. В статията за Кубрат Томов не е спомената най-оригиналната идея на този изследовател – резонансно-изоморфният принцип. Може би щеше да е добре да се почете и паметта на проф. Иван Марев с отделна статия, защото той „зарази“ със своя ентусиазъм немалко дейтели на синергетичната парадигма у нас, което и авторът справедливо отбелязва (с. 24).

При подбора на термините са допуснати няколко остарели названия – например „Анализатор“, „Висша нервна дейност“, „Първа (Втора) сигнална система“ и пр., а от друга страна, не присъстват важни статии като „Системообразуващ фактор“, „Акцептор на действие“, „Образ на света“, „Индивидуалност“, „Функционална система“ и т.н. Някои статии стоят самоцелно в *Речника*, например „Анорексия“, „Талмуд“, „Православие“ и т.н. Това са малки недостатъци, които са разбираеми, като се има предвид задачата да се струк-

турира едно многообразно проблемно поле между синергетиката и психологията. Може да се твърди, че проф. Любен Десев се е справил много добре с тази амбициозна задача. Изложението на темите върви не просто толерантно, а дълбоко приемащо и доброжелателно, което носи удоволствие от четенето на тази книга. Получило се едно справочно издание по *психологическа синергетика*, което си струва да стане част от професионалната библиотека на академичните психолози и педагози.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Synergetics (Fuller)
[https://en.wikipedia.org/wiki/Synergetics_\(Fuller\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Synergetics_(Fuller))
2. Gaia hypothesis
https://en.wikipedia.org/wiki/Gaia_hypothesis
3. „Психология на творчеството. Теоретични проблеми, емпирично изследване, креативни задачи“, София: Парадигма, 2011.
4. Списание „Педагогика“, бр. 3/2012, с. 566 – 570.

SYSTEMATIC INTRODUCTION TO THE GENERAL AND THE PSYCHOLOGICAL SYNERGETIC

✉ **Prof. Dr. Boris Minchev**
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: bminchev@live.com